

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ*

Λοιπόν τί σύγκριση με τὰ γαλλικά, τί παραμύθια ἢ τί κωμωδία; Τὰ γράφουνε, τὰ φωνάζουνε ἀφτά, καὶ θαρροῦν κανένας περιττὸ νὰ πιάσῃ φιλονικία γιὰ πράγματα πού καταλαβαίνονται μοναχὰ τους, ὥσπου νὰ δῇ καὶ ὁ ἴδιος πὼς πρέπει νὰ τοὺς τὰ ξηγήσῃ με τὸ νῦ καὶ με τὸ σῖμα, ἐπειδὴ καὶ ὅσα εἶναι κοντὰ στὸ νοῦ, πρέπει στὸ νοῦ μέσα νὰ τοὺς τὰ χῶσῃ, κάποτε καὶ με τὸ ζόρι.

Ἀντίστοιχα ῥωμαϊκά παρακρούσματα πού νὰ συγκρίνονται με τὰ γαλλικά, ἔχουμε, ἔχι στὴν παλαιήν τὴ γλῶσσα τὴ δασκαλική, πού γλῶσσα δὲν εἶναι, παρὰ στὴ δημοτικὴ μας πού εἶναι γλῶσσα. Καὶ τόντις, ἀντίστοιχο τοῦ *den se il a n se* καὶ τῶν ἄλλων, ὁ νεροδίκης (εἰρηνοδίκης) ἢ ὁ ἀστρονόμος (ἀστυνόμος), πού ἡ ἀσυλλόγιστη καθάρειβουσα τάχα τὰ περιγεῖ, ἐνῶ πᾶσι ἐπειτα καὶ ξεψαρέβει, γιὰ νὰ δείξῃ πὼς ἡ γλῶσσα μας εἶναι χυδαία, παρακρούσματα στὴ γαλλική, πού μήτε στάθηκε ἄξιον νὰ μῆνι στὸ νόημά τους. Κι ὁ εἰρηνοδίκης, πιθανὸ μάλιστα καὶ δίχως νὰ χάσῃ τὸ ἀρχικὸ τοῦ τοῦ εἰ (κοίτ. παρακάτω τί λέμε γι' ἀφτίς τίς λέξεις), καὶ ὁ ἀστρονόμος καὶ χίλια τέτοια πού συμφωνοῦν με τὴ γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς, μποροῦνε, ἔμα τὸν τὰ μάθῃ καὶ τοῦ τὰ ἐρμηνέψῃ, νὰ μαθεφτοῦν ἀπὸ τὸ λαό. Ἀντίστοιχα τοῦ *linéoléum* ἢ τοῦ *stréilirisé* τὸ ἀδρεφός(1) ἀντὶς ἀδρεφός, κυραφλὸς ἀντὶς φαλακρός ἢ ὅσα παρουσιάζονται με ρ καὶ λ στὴν ἴδια λέξη, γιὰτὶ ἀφτά πάντα καὶ παντοῦ φέρνουνε σὲ δυσκολία, ἐφκολα συναλλάζονται ἀναμεσὰ τους (κ. *Essai de gr. hist.*, *Mémoires Orientaux de l'Ec. ds L. Or. viv.*, 1905, σ. 295 καὶ ἀκόλ. θυμῆσου καὶ τάρχαϊα κατὰφρακτος καὶ κατὰφρακτος Σοφ. Ἀντ. 957, φράξαι καὶ φάρεαι *C. I. A. c. I.*, σ. 164). Ἀντίστοιχο τοῦ *estation*, *es'atue* μοιάζει νὰ ἔχουμε στὴν ἐκδοχή καὶ τὴν ἐκφραση, πού μερικοὶ ἀπὸ μᾶς τίς παραδεχτήκανε ὅπως σὰς 'τίς βάζω, μὰ πού φρίνεται καὶ θὰ ἐνεργῇ μέσα τους ἀκόμη ὁ νόμος ὁ παλιός, ἀφοῦ τώρα τελεφεταῖα εἶδα τὴν ἐκφραση γραμμικὴ ἐκφραση καὶ ἀφοῦ τὴν ἐκδοχή με τάφτια μου ἔχτησιν τὴν ἔχω ἀκουστά. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν καθιερώθηκε πρὶν ἀπὸ μᾶς κοινὸς τύπος τῆς δημοτικῆς, σωστὸ νὰ τὴν καθιερώσουμε ταιριαστὰ με τὸν κανόνα πού ὁλοένα δουλεῖ καὶ ὡς ἀλλάζει, νὰ τίς καθιερώσουμε δηλαδὴ ὅπως καὶ τίς λένε. Ἄν εἴτανε ἡ δημοτικὴ καὶ ἀπὸ τὰ πρὶ καθιερωμένη, ἀντίστοιχο τοῦ *cintiéme* θὰ εἴχαμε στὸ φρεϊάνω, με κ, ἀντὶς τὸ συνηθισμένον τὸ φρεϊάνω, γιὰτὶ ἐδῶ ἀπαντοῦμε νόμο καινούριο, καθὼς τὰ πόδειξα νομιζῶ φρεϊὰ πλάττω στὴ Μεγάλη μου Ῥωμαϊκὴ Γραμματικὴ, καὶ ἂν κάμετε λιγάκι πομονή, θὰ τὸ βρῆτε μέσα καὶ ἀφτό. Ἀνάγκη ὥστόσο δὲν εἶναι νὰ τὸ γράφουμε φρεϊάνω, με τὸ κ πού δὲ διαδόθηκε, πού εἶναι ἴσως καὶ ντόπιον, ἐνῶ στὰ γραφτά μας καθιερώθηκε ἀρετὰ πιά τὸ φρεϊάνω, πού μπορεῖ κιόλας ὁ καθένας νὰ τὸ προφέρει, καθὼς θὰ προφέρει τὸ τὴ σιὰφτιά, στὸ ζηϊάνω καὶ τὰ παρόμοια. Νὰ λοιπὸν πού ἴσια ἴσια ἐμεῖς, ἐμεῖς πού μᾶς κατηγοροῦν γιὰ χυδαϊότητες ἀνυπαρχτες, καὶ ἀπὸ τώρα

τὴν ἔχουμε τὴ γλῶσσα μας γιὰ καθιερωμένη, σὲ βαθμὸ μάλιστα πού ὅλα τὰ λεγόμενα παρακρούσματα, ὡς κ' ἔνα φρεϊάνω, κανονικὸ τὸ κάτω κάτω, μὰ ἔχι καὶ διαδομένον σὺν τὸ φρεϊάνω με τ, ἔχι τόσο σύφωνα με τᾶλλα, ἔχι τόσο κλασσικόν, δὲν τὰ παραδεχτήκαμε στὰ γραφτά μας. Μ' ἄλλα λόγια, κάνουμε ἀπαράλλαχτα ὅ τι κάνουνε κ' οἱ πολιτισμένες, καθιερωμένες γλώσσες, πού ἡ ἀμάθεια πᾶσι τάχα καὶ τίς ξεσκαλίζει, γιὰτὶ θαρροῦν πὼς θὰ μᾶς χτυπήσῃ μ' ἀφτίς, χωρὶς νὰ καταλάβῃ πὼς πρώτη πρώτη χτυπιέται ἀφτή.

Ἀντίστοιχα γαλλικά παρακρούσματα τῶν παρακρούστων πού παρατηροῦμε ἀπὸ καθάρειβουσα σὲ δημοτικὴ, θὰ βρῇ ὁ δάσκαλος μόνο ἂν ὑποθέσῃ καὶ τὰκόλουθο. Ἄς στοχαστοῦμε λοιπὸν πὼς ὁ δάσκαλος, με τὸ φιλόφιλό του γλωσσικὸ αἶσθημα, με τὴ μάθησίν του τὴν παγκόσμια, σκανταλίζεται ἄχαρνα πού οἱ Γάλλοι, ἄσκημα, ἐλεεινά, κακορίζικα, προφέρουνε κάτι λέξεις παρμένες ἀπὸ τὴν ἑλληνική, λ. χ. *technique*, *chlore*, *théâtre*, με κ τὸ *technique*, με τὸ *théâtre*, ὅσο καὶ ἂν τὰ γράφουνε με *ch* ἢ με *th*. Λοιπὸν ὁ δάσκαλος θέλει νὰ τοὺς διορθώσῃ, ἐπειδὴ φαντάζεται πὼς οἱ ἀρχαῖοι μας με τὸ ἴδιο θ καὶ με τὸ ἴδιο χ τὰ λέγανε πού τὰ λέμε σήμερα καὶ μεῖς (κοίτ. τὴ διαφορὰ *P. κ. M.*, Β', 10, σμ. 1. Ταξ. 170). Βάζει τὸ Γάλλο καὶ μαθαίνει ἀπὸ δῶ καὶ ὀμπρὸς νὰ τὰ λέγῃ *technique*, *chlore*, *théâtre* (τεχνική, χλωρ, θεάτρο). Ὁ Γάλλος τὰ μαθαίνει. Γιὰτὶ ἔχι; Ἐνέες γλῶσσες μαθαίνουνε καὶ στὴ Γαλλίαν. Μὰ, καὶ νὰ σπάσῃ τὸ κεφάλι του στὴν προσοχή, ἀδύνατο νὰ μὴν τοῦ ξεφύγῃ τὸ φυσικὸ τοῦ τὸ κ καὶ τὸ τ, δηλαδὴ τὸ κ καὶ τὸ τ πού τὰ συνήθιζε προτοῦ τὸν δασκαλέψῃ, *technique*, *chlore*, *théâtre*, (τεχνική, χλωρ καὶ θεάτρο). Ἀκόμη καὶ ἂ βρεθῶνενε στὰ Πανεπιστήμια ἢ στὰ σχολεῖα καμιά χιλιάδα Γάλλοι πού νὰ σοῦ ἀπομιμηθοῦνενε στὶς λέξεις ἀφτίς τὸ χ καὶ τὸ θ, δίχως νὰ σκουντάψουνε στὴν ὀμιλία, κοινὴ προφορά ποτὲ δὲ θὰ καταντήσῃ. Τότες τί θὰ πῆς; Θὰ πῆς πὼς ὁ Γάλλος κάνει λάθος; Τί λάθος εἶναι τοῦτο καὶ ποῖος εἶναι ὁ κανόνας; Μὲ τί δικαίωμα τὸν καταδικάζεις; Μήτε χ ξέρεῖ ὁ λάφυγγας τοῦ μήτε θ τὰκρόγλωσσό του· στὴ λαλιά του τὴ μητρική, τὸ τ καὶ τὸ κ εἶναι τὰ κανονικά του, καθὼς καὶ μᾶς τὰ κανονικά μας εἶναι χ, ἀντὶς κ, με συνακόλουθο τ, καὶ ἀντὶς θ, τὸ τ με προακόλουθο σ, *Φιλοχρήτης*, *ἀστυνός*. Ἀπαράλλαχτα ὅπως ὁ Γάλλος διορθῶνα τὸ ῥωμαϊκὸ τὸ χ καὶ τὸ κάνει κ, εἶται καὶ ὁ Ῥωμαῖος διορθῶνα τὸ γαλλικὸ τὸ κ καὶ σοῦ τὸ κάνει χ στὸ *doxteur*, πού ἔλεγε καὶ ὁ φίλος.

11.

Λαθία καὶ διορθώματα.

Λοιπὸν τὰ λάθια πού καταλογίσουμε πρὸς ἀπάνω τὰ λάθια πού κάνουνε ὅλοι τους, δὲν εἶναι διόλου λάθια· εἶναι διορθώματα· συμμορφώνουνε τὴν καθάρειβουσα δηλαδὴ, ὅσο γίνεται, με τὴ δημοτικὴ, ἐξόν ὅταν τὰ μπερδεύουνε καὶ βάζουνε τὴν περιττοσύλλαβη κατάληξιν -ος, ἀκόμη καὶ καὶ πού δὲν ταιριάζει (τῆς ἰδεός), ἢ ὅταν τὴ φιλάσθην τὴν ἔχουνε γιὰ θηλυκὸ τοῦ φιλάσθενος. Τὸ ἐπιχείρημα ἐναντὶ τῆς καθάρειβουσας—καὶ τῆς μισῆς γλώσσας—εἶναι τρομερό, καὶ δὲν πιστέψω νὰ γλυτώσουνε μήτε ἡ μιὰ μήτε ἡ ἄλλη. Μερικοὶ βλέπω καὶ ἀποροῦν πού ξεστηκάνουμε, πού σχολιάζουμε τοὺς ἀρσενικοὺς τύπους τῆς αἰτιατικῆς πληθυντικῆς τοὺς προόδους, τοὺς ὁδοὺς (κ. *Z.* καὶ *A.*, σ. 312). Ἐμένα μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι σωστὸς φανατισμός, νὰ μὴν προσέχη κανεὶς σὲ τέτοιους τύπους, ἢ πὼς γιὰ νὰ

τοὺς νομιζῇ ἀσήμαντους, δὲ θὰ μελέτησε σοβαρὰ τὸ ζήτημα, ἐπειδὴ κάθε ἀλλαγὴ πού ἔχει τὸ λόγο τῆς, ὅπως μᾶς τὸ φανερώνουνε ὅλες οἱ γλῶσσες τοῦ κόσμου στὸ ἱστορικὸ τους τὸ ξετύλιγμα, εἶναι ἀλλαγὴ πολὺ σπουδαία. Γιὰτὶ ἄχαρνα τοὺς ὁδοὺς, νάρχίζουμε ἀπὸ τώρα νὰ τοὺς λένε ἀρσενικά; Τοὺς λένε ἀρσενικά, γιὰτὶ στὴ γλῶσσα μας ὑπάρχουνε δύο νόμοι ἀπλοὶ καὶ σύντομοι, ὁ πρῶτος εἶναι πού ἀδύνατο νὰ τελειώσῃ θηλυκὴ ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἀλλιῶς παρὰ με φωνήεντο, ἀρσενικὴ ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἀλλιῶς παρὰ με φωνήεντο καὶ σ· ὁ δεύτερος πᾶσι εἶναι πού μόνο ἀρσενικά ὀνόματα ἔχουνε στὴν αἰτιατικὴ πληθυντικὴ κατάληξιν -ους. Ἡ θηλυκὴ ὀνομαστικὴ ἢ ὁδὸς στὸν ἐνικό, στὸν πληθυντικὸ ἢ θηλυκὴ αἰτιατικὴ τὰς ὁδοὺς, χαλνοῦνε τοὺς δύο νόμους πού εἴπαμε. Σιᾶζουμε λοιπὸν τοὺς τύπους ἀφτούς, καὶ ἴποτα δὲν ἔχει νὰ κάνῃ πού τοὺς σιᾶζουμε τρεῖς ἢ τέσσερις νομάτοι, δηλαδὴ, νὰ τὸ πούμε σωστότερα, ἴποτα δὲν ἔχει νὰ κάνῃ πού ἐμεῖς ἔτυχε νὰ τὰκούσουμε ἀπὸ τρεῖς ἢ τέσσερις μονάχα, ἐπειδὴ ῥώτημα δὲν ὑπάρχει πού θὰ τοὺς σιᾶζουμε πολλοὶ περισσότεροι ἀπ' ὅσους ἐμεῖς παρατηρήσαμε· μὰ καὶ περισσότεροι νὰ μὴν εἴτανε ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἢ τέσσερις ἀφτούς, με τὸ στόμα τους ὅλος ὁ λαὸς σιᾶζει τοὺς ἀκανόνιστους τύπους, ἴσια ἴσια γιὰτὶ τοὺς σιᾶζουμε ταιριαχτὰ με τὴ γλῶσσα του, με τὴ ζωντανὴ τὴ γραμματικὴ, ἐνῶ μήτε μισὸς Γάλλος δὲ θὰ σοῦ σιᾶξῃ τοὺς κανονικοὺς τοὺς δασκαλισμούς σὺν τὸ *reuser* ἢ τὸ *respecter*, ἀφοῦ λόγο κανένα δὲν ἔχει νὰ τοὺς σιᾶξῃ. Δὲν μπορεῖ λοιπὸν παρὰ νὰ νικήσουνε σὲ μᾶς οἱ τρεῖς ἢ τέσσερις πού ἀκούσαμε, μιὰ καὶ βάση τους ἔχουνε οἱ τρεῖς ἢ τέσσερις τὴ συνήθεια τὴν κοινὴ, τὸν κοινὸ τὸν κανόνα, τὴν ἐθνικὴ τὴ γλῶσσα. Τοὺς προόδους, ἀρσενικά, τοὺς ἀκουσε μάλιστα ὁ Πάλλης ἀπὸ γραμματισμένους· εἶναι ὅμως καὶ κάμποσο παραξένο νὰ μιλῇ κανεὶς με κατὰφρόνιο, καθὼς τόκαμε κάποιος γιὰ τὴν αἰτιατικὴν τοὺς ὁδοὺς, ἐπειδὴ τάχα καὶ τὴν ἀκούσαμε ἀπὸ ἁμαζάδες. Ἀμέ, τοὺς δρόμους, τὰς ὁδοὺς σας, γιὰ ποιὸς τοὺς ἀνοίξατε; Γιὰ τοὺς ἁμαζάδες, ὑποθέτω, γιὰ τὸν κοσμάκη, γιὰ ὅλο τὸ ἔθνος. Ἀμα δὲ σὲ μέλη νὰ λέῃ ὁ ἁμαζάς, ὁ κοσμάκης, τὸ ἔθνος, τοὺς ὁδοὺς, μᾶς ξεμυστερφέτηκες ἀφτό ἴσια ἴσια πού προσμένουμε νὰ μᾶς τὸ μολογήσῃ καὶ ὁ ἴδιος, πὼς δὲ φρόντισες διόλου γιὰ τὸ ἔθνος, ὅταν ἔκαμες γλῶσσα καὶ ὅταν τὴ γλῶσσα του τὴν ἀκανόνιστη, γυρέβεις ἀκόμη ἀπὸ μᾶς νὰ τὴν ἀνακατώνουμε ἄχαρνα με τὴν κανονικὴ, με τὴν ἀκέρια τὴ δημοτικὴ μας.

Γ.

ΤΟ ΣΠΟΥΔΑΙΟ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ

12.

Ἡ Θυσία.

Εἴπαμε τὸ ἔθνος. Εἴπαμε νὰ φροντίξῃ κανεὶς γιὰ τὸ ἔθνος. Παιδιά, νὰ πού τὴν εἴπαμε κιόλας τὴ λέξιν τὴ μεγάλη, τὴ σπουδαία τὴ λέξιν, τὴ μόνον γλωσσικὸ ζήτημα ὅζω ἀπὸ τὸ ζήτημα τὸ ἐθνικὸ δὲν ἔχει. Τί σημαίνει ὅμως ἀφτό πού λέμε; Ἄχ! σημαίνει πολλὰ, καὶ τώρα ὅλους θὰ σὰς παρακαλέσω, δὲ θὰ παρακαλέσω μόνο τοὺς φίλους, τὰ δέξοι καὶ τοὺς δικούς, μὰ ὅσους βλέπουνε καὶ θέλουνε νὰ δοῦν τὰ πράγματα δίχως πρόληψιν, δίχως πείσμων, με ἡσυχίαν νοῦ, με συνείδηση καθάρια. Λοιπὸν ἐδῶ χρειάζεται θυσία, θυσία πού ἴσως σὲ μερικοὺς θὰ φανῇ δύσκολη, θυσία πού ὥστόσο ἐφκολεθὰ τοὺς ἐρῇ, ἅμα τὸ καταλάβουνε πὼς εἶναι ἀπαραιτήτη θυσία, καὶ ἀναγκασία. Ἡ μόνον δυσκολία,

* Κοιτάξτε φύλλα 171 καὶ 172.

(1) Ὁ ἀδρεφός σὺν ἀλλόκοτος, ἐνῶ τὸ στρέγω καὶ ἀρμέγω καθιερωμένα.

είναι να τὸ καταλάβω κανείς. Καὶ φοβοῦμαι μήπως καὶ δὲν τὸ κατάλαβε ἀκόμη ὁ κόσμος ὅπως ἔπρεπε νὰ τὸ καταλάβω, τὸ ζήτημα τὸ γλωσσικό. Μὲ τέτοια λόγια, δὲν ἐννοῶ τοὺς δασκάλους μήτε κείνους ποὺ δὲ συλλογιοῦνται ἢ ποὺ συστηματικὰ τὰποφύβουνε νὰ συλλογιστοῦνε· ἄλλους ἔχω στὸ νοῦ μου, ἔχω στὸ νοῦ μου μερικοὺς ποὺ μὲ τὸ ζήτημα τὸ γλωσσικό ἀνακατέβουνε χίλιες δυὸ ἰδέες, ἰδέες ὁλότελα ξένες στὸ ζήτημα, καὶ ποὺ σοῦ γράφουνε ἄξαφνα πὼς οἱ κανόνες τῆς δημοτικῆς—καθὼς τάχα ἐμεῖς τοὺς σοφιστήκαμε «ἀπὸ τὴν κακῶς ἐννοουμένην ἐπιστήμην(!)» —εἶναι «ἀντιαισθητικοί», πὼς «ἡ αἴσθησις ἔρχεται πρώτη καὶ ἔπειτα ἡ ἐπιστήμη». Θυμοῦμαι τὸ μακαρίτη τὸ Ρενάν, τὸν καλὸ τὸν πατέρα, μὲ τί καταφρόνιο, μὲ τί ἀκατάδεχτο ὕψος, ὁ γλυκὸς ὁ ἀνθρώπος, ποὺ συνήθιζε ὅλα νὰ τὰ λέρη μὲ τὸ χαμόγελό του τὸ ἐθγενικό, θυμοῦμαι πὼς κόντεβε κιόλας νὰ θυμώσει, ἅμα εἰτανε λόγος σὲ καμιὰ ὁμιλία ἢ ἅμα μιλοῦσε ὁ ἴδιος γιὰ καλαισθησία, γιὰ τέχνη, γιὰ ταλέντο. Τὰ προκήρυχνε ἀφτὰ γιὰ μπόσικα, γιὰ παιδιὰτικα, γι' ἀνυπόφορα καὶ στενόμυαλα μασκαράλια —θαρρῶ τόντις πὼς τοῦ ξέφυγε τέτοια λέξη, δηλαγὴ Γ Γ Γ Η ἢ Γ Γ Γ Η—καὶ γὰρ ἀπόρητα, τὴν πρώτην φορὰ ποὺ τὸν ἄκουσα, γιὰτὶ ποῖος θὰ βρεθῇ ποτέ ποὺ ἡ γραφὴ του νὰ πνέη καλαισθησία, τέχνη καὶ ταλέντο, σὰν τὴ γραφὴ του Ἐκκενου; Τὸ βαθεῖο τὸ νόημα τοῦ σοβαροῦ τοῦ φιλοσόφου εἰτανε πὼς καλαισθησία, τέχνη, ταλέντο, ἀφτὰ καθαφτὰ δὲν ὑπάρχουνε. Ὅταν κανεῖς τὰ γυρίβει μόνα τους, πέφτει ὅζω· σημασία καμιὰ δὲν ἔχουνε, εἶναι γελοῖα, μάταια, φέφτικα στολιδία. Τὴν ἀλήθεια πρῶτα νὰ γυρίβης, πρῶτα τὴν ἐπιστήμην. Νὰ καλαισθησία, νὰ τέχνη, νὰ ταλέντο—εἰδεμὴ καὶ ἀριστοῦργημα δὲν ἀξίζει.

Ἔτσι νομίζω καὶ μεῖς πρέπει νὰ τὸ πιάσουμε τὸ ζήτημα. Ἔτσι θὰ καταλάβουμε. Βέβαιον, καὶ τὸ παραδέχομαι, πὼς κάμποσοι καὶ ἀπὸ μᾶς τοὺς δημοτικιστὰδες, μὲ πεποθηση, μὲ εἰλικρίνεια, στηρίζονται στὸ ἐπιχείρημα τῆς καλαισθησίας. Κ' εἶναι ἀναντίλεχτο πὼς ἡ περιφρημὴ αἴσθησις δὲν εἶναι μήτε ὄνειρο μήτε πρόφασις ἀπὸ μέρους τους. Ἐλάτε ὅμως νὰ τὸ ξεκαθαρίσουμε τὸ πρᾶμα. Γιὰ ποῖα αἴσθησις ὁ λόγος; Δὲν πιστεύω νὰ γελιοῦμαι· ὁ λόγος γιὰ κάποια αἴσθησις ποὺ τὴ γέννησε μέσα μας ἡ χρῆσις τῆς καθαρέουσας, μιὰ αἴσθησις ποὺ δὲ μᾶς τὴν προξένησε μονάχα τὸ μάτι μας τὸ συνηθισμένο στῆς καθαρέουσας τὴν ὀρθογραφία, μὰ ποὺ μᾶς τὴ δίνει κάποτε τὸ χαλασμένο τᾶφτί μας ἀπὸ τοὺς τύπους τῆς καθρέουσας. Διαβάσαμε, λ. χ., πάντα καὶ πάντα τυπωμένο τὸ γεγονός. Θὰ πειράξῃ λοιπὸν τὴν αἴσθησίν μας νὰ τὸ κάμουμε ἄξαφνα γεγονότος Ποῖος σὰς εἶπε πὼς καὶ μένα δὲ μοῦ κοστίζει; Θὰ πορήσετε κατόπι σὰ δῆτε μὲ πόσο μέτρο καὶ λίγο φανατισμὸ προσπαθῶ νὰ τὰ βολέψω, πόσο τὰποφύβω νὰ ζαφριάξω δίχως ἀνάγκη ὡς καὶ τὸ δασκαλεμένο τὸν ἀναγνώστη. Αἴσθησις δὲ θαρρῶ νὰ μοῦ λείπη καὶ μένα. Μὰ τὸ ζήτημα δὲν εἶναι ἡ αἴσθησίν μου ἡ ἀτομική· τὸ ζήτημα εἶναι ἡ ἀλήθεια. Τὸ ζήτημα εἶναι, ὀρθὰ κοφτὰ, νὰ δοῦμε ποὺ θὰ σκουντάψῃ ὁ λαὸς, στὸ γεγονότος ἢ στὸ γεγονός, ποῖο ταιριάζει· μὲ τὴ γραμματικὴν του, τὸ γεγονός, τοῦ γεγονότος ἢ τὸ γεγονότος, τοῦ γεγονότου; Τὸ δεύτερον, δὲν ἔχει ῥώτημα· λοιπὸν ἀφτὸ ποὺ λέγαμε· ἄλλο ζήτημα γλωσσικὸ δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὸ ἐθνικὸ τὸ ζήτημα. Ἐδῶ χρειάζεται ὅμως καὶ ἡ ΘΥΣΙΑ. Ὅσοι δὲν τὸ καταλάβαινε, ὅσοι δὲν εἶδαν πὼς τὸ ζήτημα τέτοιο εἶναι, ἄς τὰφῇσουνε, ἄς τὸ πετάξουνε στὸ γιαιλὸ—καὶ ἄς καταστραφῇ κατόπι καὶ τὸ ἔθνος. Μὰ νὰ τὸ ξέρουνε πὼς τὴ σωτηρία ἐκεῖ θὰ τὴ βροῦμε, ὄχι ἄλλου.

13.

Καλαισθησία κ' ἐπιστήμη μαζί.

Μπορεῖ βέβαιον κανεῖς νὰ διστάξῃ στὸ πὼς θὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἀρχή· δισταζία καμιὰ δὲ χωρεῖ γι' τὴν ἀρχὴ τὴν ἴδια. Ἡ ἀρχὴ ἀφτὴ μοῦ λείει πὼς ἀδύνατο νὰ κλίνω τὸ γεγονός, τοῦ γεγονότος. Μὰ πὼς νὰ τὸ κλίνω, γεγονός, γεγονότος, γεγονός, γεγονός ἢ γεγονότος, γεγονότου; Χρέος μοῦ νὰ διστάξω, γιὰ νὰ τὸ πετύχω καλῆτερα. Τώρα θὰ παίζουμε ῥόλο ἢ καλαισθησία καὶ ἡ ἐπιστήμη ἐνωμένες, ἐπειδὴ θὰ στηριχτοῦνε κ' οἱ δυὸ τους στὴν ἀλήθεια. Νὰ δοῦμε λοιπὸν μὲ τί τρόπο θὰ τὸ βολέψουμε τὸ πρᾶμα. Ξέρουμε ἄξαφνα πὼς ὁ λαὸς, τὸ συμφέρον, τοῦ συμφέροντος, τόκαμε τὸ συμφέρον, τὰ συμφέρα (τὰ συμφέρα μας), τοῦ συμφέροντος. Ἔτσι θὰ μπορούσαμε τάχα καὶ μεῖς νὰ σιάξουμε τὸ γεγονός καὶ νὰ τὸ κάμουμε τὸ γεγονός, τὸ γεγονότος, τοῦ γεγονότος. Ἐλα ὅμως ποὺ τὰ δυὸ οὐδέτερον δὲ μοιᾶζονε, τὸ ἓν μὲ τὸ ἑξῆς τοῦ τελικοῦ (γεγονός), τὸ ἄλλο μὲ τὸ ν του (συμφέροντος). Ἐπειτα, ὁ πληθυντικὸς γεγονότος κ' ἡ γενική τοῦ ἐνικοῦ γεγονότος μᾶς συνηθίσανε κάπως στὴν κατάληξη -ότος, -ότου, ἐνῶ δὲ μᾶς συνήθισε ὁ τύπος τῆς καθαρέουσας σὲ μιὰ κατάληξη -ου, -α, καὶ δὲν εἴπαμε ποτέ μας πὼς δὲν πρέπει κανεῖς, ὅταν μπορεῖ καὶ ὅσο μπορεῖ, νὰ λογαριάζῃ καὶ τὴ συνήθεια. Εἴπαμε ῥητὰ τὸ ἐναντίον (P. κ. M., B', 2). Λοιπὸν πῶς σωστὸ φαίνεται τὸ γεγονότος, μιὰ κ' ἔχουμε σύγκοινα μὲ τὴν καθαρέουσα τὴν κατάληξη -οτα, γεγονότα τοῦ πληθυντικοῦ, ποὺ τὴν ἀφίνουμε ὅπως εἶναι, γιὰτὶ ἐμᾶς δὲ μᾶς πειράζει τὸ οὐδέτερον πληθυντικὸν -τα. Ἐδῶ γίνεται συβιβασμός· γίνεται καὶ σ' ἄλλα. Σ' ἓνα μου ἄρθρον τοῦ Νουμά (Ἐνωσις θὰ πῇ δύναμη, ἀρ. 132 σελ. 1), χρειάστηκε, λ. χ., νὰναφέρω τοὺς Ἁγίους Συνόδους. Ἀν ἄκουα τὴ γραμματικὴν, ἂν ἀκολουθοῦσα τὰνάλογα, τὴν πρόδο, τὴ μέθοδο, τὴν παρθένο, τὴν περίοδο, θάβαζα τίς Ἁγίες Σύνοδες. Τὸ συλλογιστικὸν ὅμως, καὶ τόκαμα, ὅπως εἶδατε, τοὺς Ἁγίους Συνόδους, μὲ τὴν κατάληξη -ότους, ποὺ τὴ συνηθίσανε κάπως στὴ λέξη ἀφτὴ, καὶ τὸ κάτω κάτω μᾶς ἔρχεται πολὺ ἐφελώτερος ἔτσι ὁ τύπος ὁ καινούριος τοὺς Ἁγίων Συνόδους, ποὺ πιθανὸν κιόλας, ὅταν τυπώθηκε στὸ «Νουμά», νὰ μὴν τὸ παρατήρησε καὶ κανεῖς πὼς ἔγινε ἀρσενικός, στὸ γλήγορον τὸ διάβασμα. Ὁ λαὸς βέβαιον δὲ θὰ τὸ παρατήρησεν καὶ δὲ θὰ ξαφνιστῇ, τοῦ φαίνεται μαλιστα στὸ πῶς φυσικὸ, ἐπειδὴ μὲ τὴ σύνθεσις, τῆς συνόδου, αἱ σύνοδοι, τὰς συνόδους τῇ καθαρέουσας, δὲ βρίσκει προκοπή. Καὶ νὰ μὴ μοῦ λέτε, καθὼς μερικοὶ τὸ φαντάζονται, πὼς εἶτε ἡ Σύνοδος, τὰς Συνόδους τὸ πῆτε τοῦ λαοῦ, εἶτε τίς Σύνοδες, εἶτε τοὺς Συνόδους, θὰ καταλάβω, καὶ γι' ἀφτὸ διαλέγετε τάχα τοῦ λόγου σας τὸ ῥηθότερον, ποὺ εἶναι ἡ Σύνοδος κτλ. Μήτε ὀρθὸ εἶναι μήτε ὀρθότερον, ἅμα δὲν εἶναι, καὶ πὼς νὰ εἶναι, ἀφτοῦ ἡ γραμματικὴν μας δὲν τῶχει; Φοβεῖμαι κιόλας, ἐκεῖ ποὺ θέλετε νὰ καταλαβαῖν ὁ λαὸς καὶ σὰς φτάνει, μήπως πρῶτοι ἐσεῖς δὲν καταλάβατε ἀκόμη τὸ ζήτημα Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τί καταλαβαίνει κανεῖς, μὰ τί μαθαίνει, τί μπορεῖ νὰ μάθῃ. Δὲ σημαίνει τίποτις ἐσὺ νὰ μιλήσῃ· πρέπει καὶ ὁ ἄλλος νὰ σοῦ ἀποκρινέται. Ἀλλιῶς πὼς θὰ κάμετε γλώσσα; Ἡ γλώσσα καὶ τῶ δουρῶ σὰς ἀνάγκη νὰ εἶναι μιὰ. Εἰδεμὴ, τί βγαίνει; Ἐσὺ νὰ λές πατήρ καὶ ὁ ἄλλος νὰ σοῦ ἀποκρίνεται μπαμπὰς ἢ νὰ τὸ κλίνῃ ἄξαφνα καὶ τὸν πατῆρ, ἐσὺ νὰ τοῦ λές τῆς κυβερνήσεως καὶ ὁ ἄλλος νὰ σοῦ ἀπαντᾷ τῆς κυβερνήσεως, ἐσὺ νὰ λές κ. καθηγητὰ καὶ ὁ ἄλλος νὰ σοῦ φτεῖανη μιὰ ὀνομαστικὴ ὁ κ. καθηγητὰς, ἐσὺ νὰ λές τῆς Συνόδου καὶ ὁ ἄλλος νὰ σοῦ λέρῃ τῆς Συνόδους, ἐσὺ

νὰ διδάσκῃς λυσσῶν καὶ ὁ ἄλλος νὰ τυπώῃ κιόλας ἐπικρατησάντων τουρκικῶν λέξεων (Πύθρος, ἀρ. 95, 1905, σ. 7), ἐσὺ νὰ λές αἰνέες καταλαβόντες καὶ ὁ ἄλλος νὰ σοῦ γράφει αἰνέες καταλαβόντες (κ. P. κ. M., A', 12), τί κατάλαβες ποὺ σὲ καταλαβαίνουν καὶ τί παιδιὰτικα ἐπιχειρήματα εἶναι τούτα; Ἡ δὲν τοῦ μαθαίνεις τίποτα τοῦ Ῥωμιοῦ, ἢ λάθια τοῦ μαθαίνεις. Κάποιος ἄξαφνα μοῦ λείει πὼς τὸν πατέρα δὲν ξέρεῖ τάχα πὼς νὰ τὸν πῇ, πατέρας ἢ μπαμπὰς—σὰ νὰ εἶναι τὸ ἴδιον καὶ τὰ δυὸ—λοιπὸν ἀποφάσεις νὰ τὸ γράφῃ πατῆρ, ἀφτοῦ τὸ καταλαβαίνει ὁ καθένας. Ὡραία θάκανε ὁ προκομμένος—γιὰτὶ μὲ τέτοιους ἔχουμε σήμερα νὰ φιλονικήσουμε—περίφημα θὰ τὰ βόλεθε, ἂν ἀποφάσιζε καὶ Γάλλικα νὰ γράφουνε p a t e r, ἐπειδὴ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ξέρουνε οἱ Γάλλοι ποῖο νὰ διαλέξουνε ἀπὸ τὸ p è r e ἢ τὸ p a r a ! Θὰ τὰ καταλάβαινε ὁ Γάλλος (κ. Ταξ. α', 114=ταξ. β', 116). Μιὰ ρημερίδα πάλαι κανονίζει τὸ ζήτημα ὀρθὰ κοφτὰ· ἀνομιζόμεν, ὅτι λόγῳ νοημάτων [ὁ ἴδιος μ' ἀφτὸ τί ἐννοεῖ] καὶ γλώσσας ἔχουμεν τόσον ἐκλαϊκεύσει τὰ πρᾶγματα, ὥστε νὰ ἐννοούμεθα περισσύτερον, παρὰ ἐν ἐνγράφω εἰς τὴν λεγομένην «δημοτικὴν». Ὅσο λίγον τὸ στοχαστήκανε οἱ ἄλλοι, τόσο λίγον ἐννοήσανε κ' ἡ παινεμένη ρημερίδα πὼς ὁ λόγος δὲν εἶναι γιὰ τὸ τί καταλαβαίνει ὁ λαὸς, παρὰ γιὰ τὸ τί μπορεῖ νὰ γίνῃ γλώσσα του. Μάθε του τίς πῶς ἀσυνήθιστες λέξεις—κ' εἶσαι ἀναγκασμένος νὰ τοῦ τίς μάθῃς, μιὰ καὶ θὰ τοῦ μάθῃς ἐπιστήμη, μιὰ καὶ θὰ τοῦ μάθῃς ἄς εἶναι καὶ ἀπλή φιλολογία—μάθε τον ὅσος, μάθε του ἱππεῖα, μάθε τον ὅτι ἀγαπᾷς καὶ ζήγησέ του το. Καὶ τώρα σὲ ῥωτῶ. Θὰ μπορῇ νὰ κλίνῃ ὁ λαὸς νόστιος, νόστου, ἱππεῖα, ἱππεῖας; Ἄν μπορεῖ, τέλειωσέ· χρυσὲς οἱ λέξεις. Μπορεῖ ὅμως νὰ κλίνῃ τὸν πατῆρ σου καὶ τῆς γλώσσας σου; Ὁχι, γιὰτὶ θὰ τὰ μάθαινε κιόλας ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ τοῦ τὰ κοπανίζεις. Ἀφτοῦ δὲν τᾶμαθε, δὲν κάνουμε καὶ πῆταξέ τα. Γιὰ νὰ ὑπάρχῃ γλώσσα, χρειάζεται νὰ ὑπάρχουνε τουλάχιστον δυὸ νομάτοι ποὺ νὰ τὴ μιλοῦνε κ' οἱ δυὸ. Ὑστερὶς ἀπὸ τοὺς δυὸ, βγαίνουνε τέσσερεις, κ' ὕστερὶς ἀπὸ τοὺς τέσσερεις, πολλαπλασιάζοντας καὶ πηγαίνοντας, βγαίνει ἔθνος, ἔθνος ἀλάκαιρο ποὺ μιὰ γλώσσα μιλεῖ, ἀφτοῦ ἐμαθε μιὰ. Φαρδιά πλατιά τὸ ξεδιαλίσκαμε—μὰ ποὺ νὰ ποικιλοῦνε, ποὺ νὰ γεμίσουνε τὸ στόμα τους λογικῇ, ἀντίς νὰ τὸ γεμίζουνε ἀέρα;—τὸ ξεδιαλίσκαμε καὶ τὰποδείξαμε ἀναντίλεχτα πὼς ἡ καθαρέουσα ὅσο πῶς ἀπλή εἶναι (P. κ. M., B', 178), τόσο πῶς σίγουρα καταστρέφει τὴ γλώσσα (κ. ἱ. μ. σ. 177—179). Δὲ χωρεῖ στὸ ζήτημα, δὲ χωρεῖ ἀπλοποιήσις τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν λόγου (Χατζιδάκης, Ἀπάντι στὸν ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, 756). Γραπτοῦ δὲν ἔχει, γραπτοῦ λόγου δὲν ἔχει, γραπτοῦ ἡμῶν λόγου δὲν ἔχει, ἡμῶν δὲν ἔχει, ἀπλοποιήσις δὲν ἔχει. Ἀπρὸς ἐξῆς, ἀστοχασίς καὶ ψεφτίς, γιὰτὶ ψέματα καὶ τὸ πῆ, ψέματα τὸ ἡμῶν, ψέματα καὶ τὸ περιττοσύλλαβο ἀπλοποιήσις. Τὰ κοινὰ, τὰ δηματικά, τὸ ψωμί, τὸ κρασί, τὸ βαρέλι, ὁ πατέρας, ἡ μητέρα καὶ τᾶπειρα τᾶλλα ποὺ εἶναι ἡ γλώσσα ἡ ἐθνικὴ, δὲν ἀπλοποιοῦνται καὶ σῶναι. Ἐκεῖνα πάλαι ποῦ ἀναγκάζεσαι νὰ τὰ δανιστῇς ἀπὸ τὰ βιβλία, ἐκεῖνα ποὺ παίρνεις, ἀπλοποιοῦνται, καί, φτάνει νὰ τὰ κλίνῃς ὅπως καὶ τὰ ἐθνικά, τὸ ψωμί, τὸ κρασί, ὁ πατέρας. Κι ὅσο περισσύτερον ποθεῖς νὰ μὲ πλουτίσῃς, μὲ σπουδαῖες, σοφές λέξεις, μὲ ὄρους ἐπιστημονικοὺς πολιτικοὺς, ἐκκλησιαστικοὺς, τόσο περισσύτερον, τόσο ἱερώτερον χρέος ἔχεις, πρῶτα πρῶτα νὰ μοῦ τοὺς κανονίσῃς ἀνάλογα καὶ μὲ τὸ λάφυγγά μου τὸν ἐθνικὸ καὶ μὲ τὴν ἐθνικὴν τὴν ψυχὴν μου. Τότες θὰ δῆς, γιὰ νὰ ξανάρθουνε στοὺς Συνόδους μου καὶ στὸ γεγονός, ποὺ δὲν τὰ τρέμουμε διόλου καὶ σοῦ τὰ

παναλέμε, θά δῃς πὺς τὸ μόνο ἀδύνατο εἶναι νὰ τὰ φέρουμε ὅπως τὰ θέλεις, τὸ γεγονός, τοῦ γεγονότος, τοῖς γεγονόσι, ἡ Σύνοδος, τῆς Συνόδου, τὰς Συνόδους, καὶ μάλιστα ταῖς Συνόδοις.

14.

Παρθενώνας καὶ Παρθενός.

Λοιπὸν τὸ γεγονός καὶ τοὺς Συνόδους, ὄνομαστικὴ τοῦ ἐνικῶς ὁ Σύνοδος. Σὰ φοβᾶσαι, πὺς το καὶ ἡ Σύνοδος, δὲ μὲ μέλει, ἅμα τὸ καταχωρίσῃς στὴ γραμματικὴ σου γιὰ ἐπεροκλίτο. Δασκαλισμός, ὅπως κι ἂν τὸ φέρῃς, εἴτε ἡ Σύνοδος εἴτε ὁ Σύνοδος. Ἀμέ, τί ἄλλο παρὰ δασκαλισμός καὶ τὸ γεγονός μου καὶ ὁ Σύνοδος μου; Λέξεις παρμένες ἀπὸ τὰ βιβλία, ποὺ τίς συμμόρφωσα ὁ καλαμπράς ἐγὼ μὲ τὴν κοινὴ ζωντανὴ συνήθειαν. Κάθουμαι ἡσυχα στὸ γραφεῖο μου, ἀνοίγω τὴ γραμματικὴ καὶ ψάχνω στὰ Λεξικά. Στὰ Λεξικά, νὰ σου καὶ μιὰ ὁμορφὴ λέξη τῆς ἀρχαίας ποὺ μοῦ στρέγει. Τὴν ἀρπάζω καὶ μὲ τὴ γραμματικὴ στὸ χέρι τὴ μεταπλάθω. Ἄς πάρουμε τὴ λέξη ὁ Παρθενών. Ἐμαθα πὺς τάρσενικὰ τριτόκλιτα περιττοσύλλαβα τῆς ἀρχαίας, ἰσοσύλλαβίζονται στὴ δημοτικὴ καὶ πὺς ὁ παῖρ ἐγίνε πατέρας. Περιφροῦμαι! Μὲ τὸν ἴδιον τρόπο λέω καὶ Παρθενώνας, ὁ Παρθενώνας. Σωστός δασκαλισμός. Δὲν τᾶκουσα μὲ τάφτιά μου. Δὲν ἔκουσε πατροπαράδοτα ὁ λαὸς τὴ λέξη ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, ὅπως ἔκουσε τόσες ἄλλες, γιὰ νὰ τὴν κανονίσῃ καὶ δάφτηνε μὲ τὴ γλώσσα του, δηλαδὴ μὲ τὸν πατέρα καὶ ὅλα τᾶλλα. Τὴν ἐφτείασα ὁ λογιώτατος ἐγὼ. Σήμερα βλέπω καὶ ὁ τύπος Παρθενώνας περνᾷ γιὰ δοθός, γιὰ ὀρθώτερος τουλάχιστο ἀπὸ τὸν τύπο Παρθενός, ὁ Παρθενός. Κάτι καὶ ἀφτό, νὰ τὸ παραδέχονται πὺς μπορεῖ νὰ τὸ λέμε καὶ Παρθενώνας. Ὅταν ἐβγαλα τὸ Ταξίδι μου, θυμοῦμαι πὺς τὸ Ἄσιον, τὸ εἰκονογραφημένο (15 Ἀβγούστου, 1888, ἀρ. 151, σελ. 1), δημοσίεψε καὶ μιὰ γελοιογραφία· παρᾶστῃς δηλαδὴ τρεῖς γλώσσες, ποὺ κρεμόντανε ὀξω ἀπὸ τρία ὀλάνοιχα στόματα· καὶ τρεῖς σπάγοι βασιτούσανε ἀπὸ τὴν ἄκρη τρεῖς μύτες σηκωμένες, γιὰ νὰ μὴν πέσουνε ὑποθέτω. Εἴτανε ἡ γλώσσα τοῦ Κόντου ἀριστερὰ—Γλῶττα Κόντου—δεξιὰ ἡ γλώσσα τοῦ Ψυχάρη—Γλῶσσα Ψυχάρη—στὴ μέση τοῦ Λαοῦ ἡ γλώσσα—Γλῶσσα Ἑλληνική. Τοῦ Λαοῦ ἡ γλώσσα, παστρική. Σύστημα καὶ τοῦτο. Τίς προᾶλλες κάπου διάβασα (στὴν Πρόοδο, Κ. Π., 7 τοῦ Γενάρη, 1905)· αὐτὴ δημοτικὴ, ἡ ὁμολογουμένως ὠραία καὶ ζωντανὴ γλώσσα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἣν τοσοῦτον θαυμασιῶς ἐχειρίσθησαν οἱ ἀθάνατοι ποιηταὶ μας Βαλαωρίτης καὶ Κρυσταλλῆς [ὁ Σολωμός σὰ νὰ τὰ κακκάρωσε πικὰ μιὰ γιὰ πάντα] καὶ γράφει σήμερον ὁ μοναδικὸς δημοτικιστὴς Χρ. Χρηστοθασίλης. Αἱ λοιπὸν τί προσμένουνε καὶ πὺς δὲν τὴ γράφουνε, ἀφοῦ τὴ γράφει ὁ Χρηστοθασίλης, ἀφοῦ εἶναι ὠραία, ἀφοῦ εἶναι καὶ παστρική; Ἐννοεῖται, ἡ δική μου, παστρική δὲν εἴτανε· τοῦ Κόντου τὴ γλώσσα βάλανε τὴ λέξη ὁ λέμβος—ποῦ εἶται τὸ μαθαίνουμε καὶ τὰ μικρὰ τὰ παιδιὰ στὰ σχολεῖα τῆς Ἑβρώπης· μὰ φαίνεται πὺς στὴν Ἑλλάδα δὲν κάνει τάρσενικὸ· στὴ γλώσσα τοῦ Ψυχάρη, μαζὶ μὲ κάτι ἄλλα (!), βάλανε καὶ τὸν τύπο Παρθενός ποῦ

(1) Μαζὶ μὲ τὰ κάτι ἄλλα, εἶχε καὶ μιὰ Ἑβρώπ· Ἐννοεῖται, ψεφτιά, γιὰτὶ Ἑβρώπ, χωρὶς η, ἔχει μόνο δὲν ἔγραφα, μὰ μοῦ εἴτανε ἀδύνατο νὰ γράψω, ἐπειδὴ τὸ νὰ μὴν κλίνω τὰ ὀνόματα εἶναι ὅτι μπορεῖ νὰ φανταστῇ κανεὶς πὺς ἐναντίον ἀπὸ τὸ σύστημα ποῦ ἀκολούθησα ὁ ὅλο τὸ Ταξίδι. Γι' ἀφτό, ὑποθέτω, γιὰ τὸ λόγο δηλαδὴ ποῦ εἴτανε ἀστέχαστο, ἄκριτο καὶ ἀνάληθο νὰ μοῦ φορτώσῃ κανεὶς στὴ γλώσσα μου μιὰ Ἑβρώπ, τὸ παραδέχτηκε

τὸν ὀρθογραφίσανε μάλιστα πολὺ ἄτοπα Παρθενός. Ἐπρεπε νὰ κάμουνε ἴσια ἴσια τὸ ἐναντίον, δηλαδὴ τὸν τύπο Παρθενός, νὰ τὸν καθίσουνε στὴ γλώσσα τοῦ Λαοῦ καὶ τὸν τύπο Παρθενώνας νὰ τὸν καθίσουνε στὴ γλώσσα τοῦ Ψυχάρη. Φυσικά. Ἐγὼ τὸ λέω Παρθενώνας. Ἐτοὶ τῶχω παντοῦ στὸ Ταξίδι, καὶ Παρθενός μόνο μιὰ φορὰ (Ταξ. α' σ. 191=Ταξ. β', 177). Δὲ θὰ τὸ στοχαζόμουνε ὅμως ποτέ· μοναχὸς μου νὰ τὸν πῶ Παρθενός. Ἐτυχε μιὰ μέρα νὰ τᾶκούσω ἐτοὶ (κ. Ρω. Θέ., Α', 79). Κι ἀπόρησα. Ναί, ἀπόρησα μὲ τὴν ἀλάθευτὴ αἴσθησιν, μὲ τὴν καλαισιότητα καὶ μὲ τὴ γλωσσολογία τοῦ Λαοῦ. Βλέπετε πὺς τὸ κανόνισε ἀμέσως, μὲ τὸ πῆρε τάφτι τοῦ; Ἐχει μέσα του μιὰ ἰδιογέννητη ἄλαθε ψιὰ ποὺ ἐμεῖς οἱ γραμματισμένοι, ὅσο κι ἂν προσπαθῶμε, δὲ θὰ τὴ μάθουμε καὶ τοῦ κάκου. Ὁ Παρθενός, ὅπως ὁ γέρος (γέρον), ὅπως ὁ Χάρος (χάρων), ὅπως καὶ ὁ παθός (παθών), ποῦ κλίνεται κιόλας, τὸν παθὸ (κ. Βαρλέντη, Προμηθεύς, Ἀθήνα, 1905, σ. 3). Καὶ νὰ σημειώσετε ποῦ τᾶκουσα τότες στὰ 1886, σὺν εἰμουνε στὴν Ἀθήνα καὶ μελετοῦσα τὸ Ταξίδι, ἀπὸ ἑνα φύλλακκα στὴν Ἀκρόπολιν ἀπάνω, καὶ ποῦ ὁ φύλλακας ἀφτός τῶλεγε Παρθενός, ἐπειδὴ καὶ κάθε τόσο, ἐφόροι, ἀρχαιολόγοι καὶ δασκάλοι τοῦ μιλούσανε γιὰ Παρθενών, καὶ δὲν τᾶβγαζε πέρα μὲ τὴν κατάληξιν -ων τοῦ ἀρσενικοῦ, ὅσο κι ἂν καταλάβαινε τὴ λέξη. Λοιπὸν τὸ κανόνισε καὶ τὸ κανόνισε ἀπαράλλαχτα ὅπως θὰ τὸ κανόνιζε καὶ χωρὶς νὰ τὸ πῇ δάσκαλος μπροστὰ του. Ἄν τοῦ τῶλεγε Παρθενώνας, Παρθενώνας θὰ τᾶφρινε καὶ ὁ φύλλακας. Μὰ μιὰ καὶ τῶλεγε Παρθενών, τῶσιζε σὺν τὰ δημοτικὰ γέρος, χάρος, ποῦ ἀναφέραμε. Καὶ τόντις, ἀλλιῶς δὲ θὰ τὸν εἰσαίξε τὸν Παρθενώνα ὁ λαός, ἂν τὸν ἔκουε ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, πατροπαράδοτα καθὼς ὅλη του τὴ γλώσσα. Ὁ ἀνόθευτος τύπος, ἀφτός εἴτανε. Σ' ἑνα μέρος τοῦ Ταξιδιοῦ, ὅπου μιλοῦσα γιὰ τέχνη ἀνθρώπου, μοῦ φάνηκε κυριολεξία—ἡ κυριοτυπία. Ἰσως εἶχα καὶ ἑναν ἄλλο κρύφιο σκοπὸ, νὰ δείξω στοὺς φρόνιμους ἀθρώπους πὺς μὲ τοὺς δασκαλισμούς γλώσσα μῆτε ρτεϊάναται μῆτε γίνεται, καὶ νὰ τὸ συλλογιστοῦνε.

Εἰμουνε τότες μαθημένους στὰ γαλλικὰ τὰ βιβλία, στὸ δημόσιο τὸ γαλλικόν, στὴ γαλλικὴ τὴν αἰσθησιν καὶ καλαισιότητα. Ἐδῶ, ἅμα ἑνας ποῦ κάπως ξέρε καὶ βαστάει πέννα, ποῦ νοιώθει ἀπὸ ὕφος, ἅμα πίτηδες γράφῃ τίποτις ἀσυνήτιστο, πρῶτα πρῶτα τὸ βλέπουνε ἀμέσως πὺς τῶγραψε πίτηδες—καὶ πὺς νὰ μὴν ἔγραφα πίτηδες μιὰ ὀνομαστικὴ ὁ Παρθενός;—ὕστερς, ἀκόμη καὶ ὅταν τᾶσυνήτιστο δὲν ἀρέσῃ, ἀκόμη καὶ ὅταν ἐρεθίσῃ, καταλαβαίνουνε μὲ τί σκοπὸ τῶγραψε, φτάνει νᾶχῃ τὸ λόγο του ἐκεῖ ποῦ τὸ γράφει. Ἀφίνω πικὰ πὺς θὰ βρῇ ὑπαδούς νὰ τὸν ἀνεβάσουνε στὰ οὐράνια· μὰ καὶ οἱ φρόνιμοι, σὰ δείχνει φρόνιμος ὁ ἴδιος, σὰ δὲν τὰ σκορπάει ὅπου λαχῇ, σὺν κρατεῖ τὸ μέτρο, θὰ τᾶναγνωρίσουνε, θὰ σοῦ τὸ παينέσουνε κιόλας. Δὲν τὸ πιστεύετε, καὶ ὡστόσο καμάρωνα τὴν ὀνομαστικὴν ὁ Παρθενός, καμάρωνα ποῦ κατῶρθωσα νὰ σώσω ἑναν τύπο τῆς δημοτικῆς, ἔγνωστο ἴσως σὲ δυὸ τρεῖς—ἐτοὶ νόμιζα· πρόσμενα καὶ νὰ πῇ κάποιος πὺς τί σωστὰ ποῦ τὸ παρατήρησα ἢ πὺς τί καλὰ θὰ ἤξερα τὴ γλώσσα, γιὰ νὰ τὸ βάλω καὶ ἀφτό· συλλογιόμουνε μάλιστα πὺς δὲ γίνεται καὶ θὰ τὸ χαροῦνε μερικοὶ καλλιτέχνες. Ἐπειτα, εἶδα τὴ γελοιογραφία τοῦ Ἄσιου, μὲ τίς τρεῖς κρεμάμενες γλώσσες. Καλέ, τί καλλιτέχνες; Ἀφτοί, παιδί μου, μῆτε τὸ ὑποφισζόντανε πὺς ὁ Παρθενός ἔπρεπε νὰ πάῃ στὴ γλώσ-

ἀμέσως ὁ κ. Χ. (Ἀπάντ. στὸν ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, σ. 451) πὺς τὸ εἶπα καὶ τῶρογράφει μάλιστα Εὐρώπ. — Ἡ ἀπάντησιν ἀφτὴ ἐπιστημονικὴ μέσα της δὲν ἔχει σταλιά.

σα τοῦ Λαοῦ, καὶ πὺς μονάχα ὁ δασκάλικος τύπος ὁ Παρθενώνας ἔπρεπε νὰ φορτώνῃ τὴ γλώσσα τὴ δική μου. Διάβασα καὶ κάτι ἄλλες ἀηδίες γιὰ τὸ Παρθενός, ἐτοῦτες ἐδῶ, λ. χ., τοῦ κ. Ραδου' ἀλέξιν πλασθεῖσα ἀνοσίως ὑπὸ τοῦ κ. Ψυχάρη, ἀνήκουστος, βάρβαρος, καὶ γλωσσικὸν τέρας ἀκατανόητον. Τέτοια πικὰ, χίλια καὶ χίλια...

Σήμερς ἔχουμε ἀπᾶνω στὸ ζήτημα τῆς κατάληξης -ων καὶ -ος, τὴν πολῦτιμη καὶ μεθοδικὴ μελέτη τοῦ κ. Ν. Βέη· Τὸ Παρθενών—Παρθενός καὶ τᾶνάλογά του, ποῦ δημοσιεύτηκε στὸ Νουμά (ἀρ. 141, 25 τοῦ Μάρτη, 1905, σ. 2-5). Ὁ κ. Ν. Βέης, καὶ ἀπὸ ἐπιγραφῆς καὶ ἀπὸ χειρόγραφα καὶ ἀπὸ παροιμίες καὶ ἀπὸ λαϊκὰς κουβέντες καὶ ἀπὸ κάμποσα διαβάσματα καὶ ἀπὸ ἄλλα κάμποσα παρατηρητὰ του, μὰς ἀνάφερε σωρὸ σωρὸ παρόμοιους ὀνομαστικῆς, ποῦ σὰς τίς ἀραδιάζω καὶ ποῦ θὰ βρῇτε στ' ἄρθρο του τὴν πηγὴ τῆς καθιερωμένης ἀρχῆς—ἀρχων, μὲ γενικὴ ἀρχον, παθός=παθών, μαθός=μαθών, λουτρος=λουτρών, λαιός=ἐλαιών, Ξενοφός=Ξενοφών, Κλειτοβός=Κλειτοβών, Φωκίος=Φωκίων, Λέος=Λέων, Ἀρκολεός=Ἀρκολέων, Παντελαίος=Παντελαίων, Παρίος=Παρίων, Βησσαρίος=Βησσαρίων, Νήφος=Νήφων, Νύμφος=Νύμφων, Χαρίος=Χαρίων, Φιλήμιος=Φιλήμων καὶ γενικὴ (!) Φιλήμου, μάλιστα σ' ἑνα κείμενο σημαντικόν· Ἀτὸ παρὸν Εὐαγγέλιον ἐγράφη διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ, τᾶχα μονάχου ΦΙΛΗΜΟΥ...ἐτους 561'=1571] κτλ. Οὐμῆσου λοιπὸν τί λέγαμε καὶ μεῖς στὰ Ρ. κ. Μ., 24-26, γιὰ τοὺς ὅρους τοὺς ἐκκλησιαστικῶς ποῦ ὅσο περισσότερο καταντῶνε κοινοί, τόσο περισσότερο συμμορφώνονται μὲ τὴν κοινὴ τὴ γλώσσα. Μὴν ξεχάσῃς ὅμως τί λέει καὶ ὁ κ. Χατζηδάκης (Ἀπάντ. στὸν ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, σ. 451, σμ. 2), πὺς «Τίς ἀγνοεῖ ὅτι τῶν ἱερῶν βιβλίων πᾶσα περιττὴ μεταποίησις θεωρεῖται καὶ τοῦτο εὐλόγως, βεβήλωσις καὶ ἐκχυδαίσις; μάρτυρας ἐπικαλοῦμαι πάντας τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας κατοικοῦντας Ἕλληνας.» Φοβοῦμαι μήπως καὶ ἀγνοεῖ πρῶτος ὁ κ. Χατζηδάκης, ποῦ λέει καὶ ὁ Πάλλης, ἀφοῦ στὴν ἴδια σημείωσιν γράφει· «Ἡκουσα δὲ ἄλλοτε καὶ τᾶγιου πνεύματος (!) ἐν Κρήτη». Ἀπὸ τὰ συνηθισμένα τοῦ κ. καθηγητῆ. Κουτροβάλλες καὶ παλινωδίες. Βέβαια πὺς καὶ ἄλλοτε καὶ σήμερα καὶ ὅποτε θέλεις, πνεύματος θὰ τᾶκούσουμε, καὶ στὴν Κρήτη καὶ ἄλλου. Κοντὰ στὴ γνώση. Ἀμέ, μήπως τᾶχα γλώσσα δὲν εἶναι καὶ ἡ γλώσσα ἡ ἐκκλησιαστικὴ; Πὺς νὰ μὴ συμμορφωθῇ καὶ δάφτη, ὅπως συμμορφώθηκε ἴσια ἴσια ἑνας μοναχὸς Φιλήμων, ποῦ φαίνεται καὶ ἔχτανε συνήθειαν στὸ μοναστήρι του, ἐτοὶ νὰ ξέρουνε τὸ νόμα του, ἀφοῦ πολὺ φυσικὰ σοῦ τὸ βάζει καὶ Φιλήμον, στὴ γενικὴ (!).

1) Εἶχας νὰναφέρῃ τὰ Ρ. καὶ Μ., Β' (1903), 24, 2 ἀγίου πνεύματος, ἀπὸ τῆ Σίφνου. Λοιπὸν κάπως γνωστὸς ὁ τύπος.

2) Στὴ Νέα Ἐφημερὶς (τῆς Πόλης), 3 Ἀβγούστου 1905 σ. 1, στ. 3, διαβάζω τᾶκόλουθα· «Ἐπομένως οὐδεὶς δύναται νὰ μὰς διαβεβαιώσῃ, ὅτι μετὰ ἱκανὰς δεκαετηρίδας δὲν φθάσῃ ὁ λαὸς εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ ἐννοῇ κάλλιστα τὸ τε ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ ὀλόκληρον τὴν θρησκευτικὴν αὐτοῦ ὁμολογίαν καὶ εὐχολογίαν.» Ἀπόδειξιν λοιπὸν καὶ ἀπὸ στόμα δασκάλου—καὶ τί δασκάλου!—πὺς ὁ λαὸς δὲν καταλαβαίνει τὸ Βαγγέλιο. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο σπουδαῖον ζήτημα, ποῦ ὅσο ἡ ἐκκλησιαστικὴ γλώσσα στέκει ἀπὸ τὸ λαὸ πὺς μακριὰ, τόσο περισσότερο καὶ ἀλλοτρεῖται. Κάποιος μοῦ γράφει ἀπὸ τὸ Φανάρι—δὲν ἀπὸ χωρὶς ἢ ἐπαρχία—πὺς μιὰ ἡμέρα ἑνας παπάς, μὴ ἔχοντας κρασί ἄλλο, ἐναγκαστήθηκε νὰ δώσῃ, ὅπως τῶλεγε ὁ ἴδιος· ἀνάμισυ μηνὸς μπαγιάτικη τὴν Ἀγία Μεταλάδα. Μὴ μαθαίνετε στὸ λαὸ τὴ γλώσσα του, ἐκεῖ, θὰ καταντῆσεται, στὸ ἀνάμισον, στὸ μηνὸν καὶ στὴ Μεταλάδα, ἐπειδὴ

Προχτές, λοιπόν όχι στα 1571, μα στα 1905, 10 του Τρυγητή, κουδεντιάζοντας μ' ένα φίλο μου δημοσιογράφο που ξέρει την καθαρέβουσα νερό και που τη γράφει κάθε μέρα, κάναμε και τόν ακόλουθο διάλογο:

— "Αλλως τε, κάθε κανών έχει τὰς ἐξαιρέσεις του..."

— Βέβαια, λέω γώ, μα καθώς ε παμε...

— Ναί, ο κανός είναι άφτός.

Θάξιζε να κοιτάξη κανείς τί άπόγινε στην 'Αθήνα και στην 'Ελλάδα, με το περίφημο το καλκ μαράδινο το παρών, που το λένε και το παραλένε, και που 'ισα 'ισα γι' άφτό είναι προσδιορισμένο νάλαζξη (κ. 'Ρ. κ. Μ., Β', 35, 1). 'Εγώ τάκουσα μ' ένα ν που πιά ν δέν ε'τανε. Το παρών όμως κατάντησε είδος επίρρημα, κι άφου χαθῆ έλότελα το ν του το τελικό, μπορεί και παρό να μείνη. Μπορεί πάλε να το πάρουνε και για βήμα, παρῶ, δηλαδή έδῶ είμαι. Δέν πιστέω να γίνη παρός, έζόν άν το πῆ κανένας με τάρθρο του ένικού, ο παρών, έννοείται κι ο παρός, γιατί θα μῆ άμέσως σ' ένέργεια ο κανόνας που κατάρτηξιν -ων του άρσενικού δέν ξέρει και σου βάζει παντού τῆ γνωστή κατάρτηξιν -ος.

'Ο κ. Βένης κοίταξε και τ' "Ατακία του Κοραή (τ. Α', σ. 51), που ως κι άφτός, στα 1828, σημείωσε τις όνομαστικές άρχος=άρχων, γέρος=γέρων, θαμπός=θαμπών, σιγός=σιγών, χάρος=χάρων, πλιός=πλέων, πρεπός=πρέπων, σκεπός=σκεπων, φευγός=φεύγων. «'Ακούτε;» λέει ο κ. Ν. Βένης «'Ο Σοφός Κοραής μιλάει». 'Ακούτε τώρα και το πιο νόστιμο. 'Εργάτες που είχανε δουλέψει για να στερεώσουνε τόν Παρθενών, κάθε στιγμή έτσι το κλίνανε ο Παρθενός, του Παρθενού, τόν Παρθενό. Το παρατήρησε άπειρες φορές ο κ. Ν. Βένης: το παρατήρησανε μαζί του κι ο κ. έφορος τών 'Αρχαιοτήτων, Κωστής Κουρουγιώτης, κι ο κ. Νίκος 'Ιωαννίτης, μηχανικός στην ύπηρεσία τῆς 'Αρχαιολογικής 'Εταιρίας, κι ο κ. Λευτέρης Καμπάνης, επιστάτης τών έργατών (κ. Νουμά, δ. ε.λ., σ. 3, στ. 2). 'Ας προσέσουμε ακόμη πώς τόν Παρθενό τόν είπε κ' ένα μικρό κοριτσάκι στην 'Αθήνα, περπατώντας με τόν μπαμπά της κ' έχοντας «άγνάντια» της «τήν 'Ακρόπολη» (κ. Νουμά, δ. ε.λ., σ. 3, στ. 1= 'Εστία, 1893, σ. 352). 'Ενας φίλος μου, ο Γιαννιός, που σπουδάζει στῆ Παρίσι, πήγαινε μια μέρα μ' ένα συμμαθητή του Συριανό στους διαδρόμους τῆς Σορμποννας και κοιτάζανε μαζί κάτι ζουγραφίες κολλημένες στους τοίχους, όπου παρυσταίνονε τα πιο γνωστά μνημεία τῆς κλασσικής αρχαιότητας, ελληνικής και ρωμαϊκής. 'Η μια λοιπόν παρυσταίνε τόν Παρθενών. Στάθηκε ο Συριανός, κι άμέσως: «Μπα! ο Παρθενός!» 'Ρώτησε τότες ο Γιαννιός μας που ῥέξε τί τρέχει: «Πώς το

έμα του μάθετε δημοτικά, έμα του κανονίσετε τῆ δημοτική του (κ. π. κ.), και τῆ μετάληψῆ μαθαίνει, γιατί βλέπει πώς κ' ῆ μετάληψῆ δημοτική. 'Ετσι θα ῥῶ γίνονται συντρίμια τα τρία ῥῶρα που δημοσίεψε ῆ Νέα 'Εφημερίς, 3, 4, 5 'Αβγ. 1905, Θρησκευτική άποψις του γλωσσικού ζητήματος. Και τα τρία ένδε κάποιου Θρ. Κ. Ζουμπουρλίδη (κ. άμέσως πιο κάτω). 'Ανόητος ο κ. Θρ. Ζουμπουρλίδης δέν είναι, είναι πῶ να πῶ, ῆ 'Ανοησία ψυχῆ και σάρκα. 'Εννοείται, το καθαρό ζήτημα—τῆ θρησκευτική του τῆν άποψῆ—μήτε το ξετάζει, άφου δέν το ξέρει. Φλυαρίες, κοινοτοπίες και βρισιές, οι εξαμβλωταί, οι στραγγαλισταί, οι έγκυδοσταί, άντιχριστιανικοί, άντεθνικοί, και δέν ξέρω τί. Καλό ῥάτανε να διαλέγανε τουλάχιστο οι εφημερίδες τους δασκάλους και να μῆν παίρνανε ῥῥρα του καθενός. Θα βρίσκονταν δασκίλοι που να είναι λιγώτερο ζουμπουρλίδες από τόν κ. Ζουμπουρλίδη. Μα κι άφτοι κι όλοι τους, τάφτιά τους νάνοίγουνε, νάνούνε τί λέγεται τριγύρω τους, να μπουνε πιά στο νόημα.

λές; Που τόμαθες άφτός;» Κι ο συμμαθητής του, που άπόρησε για το ρώτημα, γιατί κι ο ίδιος δέν τόνόμιζε πώς είπε και τίποτα παραξένο, του άποκρίθηκε: «Μα νά, έτσι μου ῆρθε».

Του ῆρθε! Ε'τανε, μ' άλλα λόγια, φυσικό του να του ῆρθε στο στόμα ῆ κοινή κατάρτηξιν -ος, τόσο κοινή που κι από τόν αιώνα το δέκατο έβδομο (κ. Νουμά, δ. ε.λ., σ. 3, στ. 1) γράφηκε κι όνομαστική Παρθενός κ' αίτιατική Παρθενό, για να πῆ όχι πιά τόν Παρθενώνα τῆς 'Ακρόπολης, μα ένα μοναστήρι από παρθένες, παρθένωνε μοναστήρι, Παρθενών. Το ν λοιπόν άφτό τῆς κατάρτηξιν, ο 'Ρωμιός, όπου τάκούει, του δίνει δρόμο, κι ο άνόσιος, άνήκουστος, βάρβαρος και τερατώδης τύπος του Ταξιδιού, ο Παρθενός βγαίνει τόσο και τόσο κοινός, που τῆν όνομαστική Παρθενόνας δέν ξέρεις πιά που και σε πιά έποχή να τῆ βρῆς στην καινούρια τῆν 'Ελλάδα. Τόντις τόνε σιερέωσε τόν Παρθενώνα ο έργάτης εκείνος που μιλούσε με το Ν. Βέη (κ. Νουμά, δ. ε.λ., 3, στ. 2), άφου τόν έκαμε Παρθενό, άφου δηλαδή τόν έκαμε γλώσσα του. 'Επειδή, για νάφήσουμε αλάργα κάθε πρόληψη, σά θέλετε και κάθε καλαισθησία, όπως κι άν τόν κρίνετε τόν Παρθενό, ένας γλωσσολόγος δέν μπορεί παρά να καταλάβη, ότι που τόν πῆρε τάρτί του, πώς ο τύπος είναι κανονικός, πώς είναι του λαού (1).

'Ο κ. Ν. Βένης κάνει στάρθρο του και τῆν ακόλουθη παρατήρησι: «κάθε φορά που χτύπαγε σταυτιά μου ῆ λέξη, θυμόμουνα τις κοροϊδίες, θυμόμουνα τα πικρά λόγια που οι διάφοροι άνδρες—γνωστες τάχατες τῆς δημοτικής, τῆς πανώριας μας γλώσσας—τόλμησαν να ξεστομίσουν εναντίο του Ψυχάρη μας, λαβαίνοντας άφορμή από το περίφημο Παρθενός» (κ. Νουμά, δ. ε.λ., σ. 3, στ. 2). Να μῆν τα κρύφτω, σπάνια διάβασα τίποτις για βιβλία μου ῆ για μένα, που να το χάρηκα όσο τῆ μελέτη του Ν. Βέη και που να το καμάρωσα και τόσο πολύ. Να σάς πῶ και το γιατί. 'Ο λαός πλάθει κάμποσα κι ο τι θέλει κανείς μπορεί νάκούσῃ από το λαό—το ξηγοῦμε άφτό και παρακάτω. Κάμποσους τύπους μπορείς νάρπάξης από το στόμα του, που στη στιγμή σου τους φτειάνει και κατόπι ο ίδιος τους ξεχνῆ, τύπους που σημαντικοί δέν είναι, δηλαδή που δέν έχουνε μεγάλη σημασία, επειδή και γενική σημασία δέν έχουνε, δέν συνεδέονται μ' άλλους τύπους χαρακτηριστικούς τῆς δημοτικής, ταιριαχτούς προς το νόμο τόν ιστορικό κ' ετοιμόζωους. 'Εγώ τότες μήτε υποφιαζόμουνε όσα μου έμαθε στη μελέτη του ο Ν. Βένης. 'Ηξερα μόνο το γέρος, χάρος παθός, και κάτι άλλα. 'Ωστόσο, τῆν όνομαστική Παρθενός, άμέσως τῆν πρόσεξα, γιατί άμέσως μου φάνηκε σημαντική. Και τώρα έχουμε και τῆν άπόδειξη που είναι.

Τότες όμως, σά βγῆκε ῆ γελοιογραφία του 'Ασιού, σάν ξεστομίσανε χιλιάδες άτοπα οι φημερί-

(1) 'Ο κ. Χ., 'Απάντ. στόν ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, σ. 367 λογαριάζει τόν Παρθενό και σήμερα ακόμη, 1905—ύστερις δηλαδή απ' όσα γράψαμε στῶ 'Ρω. Θέ., σ. 79, 1901—για τύπο που τόνε φανταστήκαμε—απαραλαβάνουσι τας αρχαίας λέξεις μεταβάλλοντες αυτάς κατά τους φωνητικούς και κλιτικούς νόμους, όπως φαντάζονται τούτους». Και να μῆ λέγαμε τίποτις, ένας γλωσσολόγος έπρεπε άμέσως να δῆ τί τρέχει. Μα... να μῆ χασμερούμε. Στην 'Ελλάδα κι από τώρα το καταλάβαινε πῶς «Science sans conscience c'est la ruine de l'ame», που λέει ο Rabelais, ῆ πῶς ο Χατζηδάκης είναι άδυνειδής, που λέω γώ πολύ πιο απλά. Δέν γίνεται να μῆν το καταλάβουνε και στην 'Εβρώπη. 'Εφκολο κιόλας νάποδεχτῆ, φτάνει νάχῃ ο ίδιος το κουράγιο—ῆ τῆ συνείδηση—να μῆς πῆ, μ' ένα ναι ῆ μ' ένα όχι, άν ο τύπος Παρθενός είναι δημοτικός ῆ δέν είναι κι άν τόνε φαντάστηκα εγώ.

δες, σάν ξεχύσανε άπάνω μου, για ένα δημοτικό Παρθενός, κάβρα και κάβρα βρισιές, άρχισα πολλά να συλλογιόμυαι. Δέ θυμήθηκα ούτε τα χρυσά λόγια του 'Ροίδη στην έπίκρισή του, που μου τάνεφερε στάρθρο του ο Ν. Βέης: «Τους σκώψαντας το Παρθενός πρέπει να υποθέσωμεν ῆ άγνοῦντας ῆ λησμονήσαντας τα παρ' αρχαίους κευθμών και κευθμός, δρυμών και δρυμός και τα ανάλογα τῆς δημόδους άρχοντας και άρχος, δράκοντας και δράκος και τα όμοια τούτοις» (κ. Νουμά, δ. ε.λ., σ. 2, στ. 3= 'Εστία, ΚΖ', 1888, σ. 663). Να λοιπόν που βρέθηκε τουλάχιστο ένας—και τί ένας!—να μῆν το κατηγορήσει, ακόμη κι ῆ δέν ζέτασε για ποιο λόγο τῶβαλα. 'Εγώ έβλεπα τῆν κοινή πνευματική, καλλιτεχνική, φιλοσοφική κατάσταση στην 'Ελλάδα. 'Εβλεπα το δημόσιο—και στάθηκε ῆ άπογοήτεψή μου τόσο βαρειά, που για τρία χρόνια, ως τῆ Ζούλια (1891), τίποτα πιά δέν έπιασα να γράψω. Είπα, όλα να τα χτυπήσω κάτω. Μου ράνηκε άδύνατο—και περιττό—να ξακολουθῆ κανείς να δουλέβῃ για τῆν 'Ελλάδα. Δέ νοιώθουνε που δέ νοιώθουνε—και του κάκου! 'Αδίκαια τους περνούσα για έξυπνους, γι' 'Αιτικούς, τί τα θέλεις, που κι από μακριά θα μυρίζονται μια νοστιμάδα ῆ που θα καταλαβαίνουνε, σάν προτιμῆς, και κάτι τερτίπια τῆς φιλολογίας, που θα ξέρουνε και τῆ γλώσσας τους. Τίποτα! Και γελάστηκα. 'Ο τι άλλου άνοίγει τῆν όρεξη του κριτογράφου ῆ του ποιητῆ, έδῶ σου το λένε βάρβαρο κι άνόσιο. Να πῶς άλλαζει με τῆ συντοπία κ' ῆ καλαισθησία.

15.

'Η σκλαβιά τῆς καθαρέβουσας.

Καλαισθησία! Μα γιατί τάχα μ' ένα τ; Δέ μῆς βάζεις, άδερφέ, κ' ένα θ; Τί σου κοστίζει; 'Αν είναι να γίνη σι, άφτό γίνεται και μοναχό του. — Κι αλήθεια, σήμερα το παραδεχτήκαμε πιά πῶς στην καθημερινή τῆν κουβέντα, το σῆ γίνεται σι, συμμορφώνεται δηλαδή στο νόμο τῆς δημοτικής. 'Ετσι, λέει, θα συμμορφωθῇ κ' ῆ καλαισθησία με τόν καιρό. Λοιπόν, άφου θα συμμορφωθῇ, γιατί να μῆν τῆ συμμορφώσουμε άμέσως και μεῖς; Μήπως δέ συμμορφώθηκε ῆ αίσθηση, το αίσθημα κι ο άστυγής; Μήπως δέ συμμόρφωσε ως και τῆν κατάσκεψη ο Καρχαδίτσας ο ίδιος ('Αρχαιολ., 134); Ποιός θα μου το βεβαιώσῃ πῶς δέ συμμορφώθηκε ῆ ῥαφα κ' ῆ καλαισθησία; Φτάνει να τῆν εῖπε δυο φορές με τῆ σειρά στόμα ελληνικό, και τῆ συμμόρφωσε. Και σήμερα πολλοί δημοσιογράφοι, όχι μόνο τῆ γράφουνε, μα και τῆ λένε, υποθέτω μάλιστα πῶς θα τῆ συμμορφώσανε κιόλας, δίχως να το καταλάβουνε, γιατί κι απ' όλους τους τόπους κι απ' όλες τις γλώσσες γνωστό πῶς δέ συνήθε ο ῥῥωπος να προσέχῃ στην κουβέντα του, να παρατηρῇ πῶς μιλεῖ καθαρό, να φιλολογῇ τῆν προσηλα του τῆν αλήθειν. Τί γλήγορα, τί έφκολα που συμμορφώνονται τα τέτοια, ιδέα δέν έχουνε. Το πιστεύετε τάχα πῶς το βῆμα ξελέγχω συμμορφώθηκε κι από τώρα; 'Ωστόσο, τί διαβάζω, τίς προάλλει; 'Ενα ξελέχοντας τῆ μερίδα σου, ῥοθογραφημένο έτσι από κάποιον που ῥέξε και τῶβαλε. Με το δικίο του. 'Η λέξη ξελέγχω, στην έμπορική τῆ γλώσσα, φαίνεται πῶς ῥῥαι πῆρε δῶσε, ξελέγχω τοῖς λογαριασμούς, τα κατάστιχα. Και ντίπ συμμορφώθηκε ῆ λέξη. Τόν αῖμοβόρο πῆλε, δέν τόνε ραντάζετε βέβαια παρῶ με το αρχικό του το αῖ. 'Ο Καρχαδίτσας όμως, που σ' άφτά είναι και κάμποσο προσφυλαχτικός, μῶ τόν ῥχει ῥῥα κορτά μοβόρο, δίχως αῖ ('Ο 'Αρχαιολόγος, 'Αθήνα, 1905, σ. 73). Κι ο αῖμοβόρος, εῖπῶ να μῆν είναι σι κανέναν κλάδο πῆρε δῶσε σάν το ξελέγχω στ ῦς έμπορους. ('Ακολουθεῖ).